

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยฉบับนี้ จะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ทั้งด้านกายภาพ ที่ตั้ง รูปแบบสถาปัตยกรรม ตึกแถว เพื่อจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอาคารตึกแถวในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งจะทำให้ได้ระบบข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยขั้นต่อไป หลังจากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงค้นพบ (Exploratory Research) ซึ่งเป็นการค้นหา ทศนคติ เกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างที่มีต่ออาคารตึกแถวทางประวัติศาสตร์ รูปแบบลักษณะอาคารที่เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ดังกล่าว รวมไปถึงการประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตสู่ปัจจุบัน โดยกระบวนการวิจัยทั้งหมดจะให้ความสำคัญกับการสำรวจดูความเป็นจริงของพื้นที่ศึกษา เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทุติยภูมิที่มีอยู่ และนำไปสู่ข้อสรุปของงานวิจัยฉบับนี้

โดยผลท้ายที่สุดของงานวิจัยฉบับนี้ จะอยู่ในลักษณะของการนำเสนอแผนที่ตึกแถวในสมัยรัชกาลที่ 5 รูปแบบลักษณะ ที่ตั้ง อาคารตึกแถว ที่ปรากฏในปัจจุบัน เขตสัมพันธวงศ์ และศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของตึกแถวในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปัจจุบัน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร แผนที่ทางประวัติศาสตร์ เพื่อการค้นคว้าข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมประเภทตึกแถว ประกอบการสำรวจภาคสนาม เพื่อค้นหา และศึกษาอาคารตึกแถวใน กรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และเสนอรายงานการศึกษานำเสนอทางแผนที่ และวิธีพรรณนา วิเคราะห์ โดยอาศัยข้อมูลต่างๆ จากการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

1.เลือกศึกษาอาคารตึกแถวที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 บริเวณเขตสัมพันธวงศ์ โดยการศึกษาจากแผนที่ทางประวัติศาสตร์ ปี พ.ศ. 2450

2.รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับตึกแถว ในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสร้างถนน และตึกแถว รูปแบบลักษณะอาคารตึกแถว โดยศึกษาจากเอกสารประเภททุติยภูมิ จดหมายเหตุ ภาพถ่าย และแผนที่เก่า

3.วิเคราะห์หาข้อสรุปที่ตั้งของอาคารตึกแถวในสมัยรัชกาลที่ 5 จากแผนที่ปี พ.ศ. 2450 เป็นข้อมูลเบื้องต้น เพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่การสำรวจภาคสนามเป็นหลักในการวิเคราะห์

4.การสำรวจภาคสนาม ดำเนินการสำรวจตามที่ตั้งของตึกแถวที่ปรากฏ บนแผนที่ปี พ.ศ. 2450 บริเวณเขตสัมพันธวงศ์ แบ่งออกเป็น 3 แขวง คือ แขวงจักรวรรดิ แขวงสัมพันธวงศ์ แขวงตลาดน้อย ประกอบด้วยตึกแถวบนถนน 12 สาย ได้แก่ ถนนวานิช 1(สำเพ็ง) ถนนเจริญ

กรุง ถนนอนุวงศ์ ถนนจักรวรรดิ ถนนวรจักร ถนนเยาวราช ถนนราชวงศ์ ถนนแปลงนาม ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนทรงวาด ถนนลำพูนไชย และถนนกลันตัน

โดยการศึกษาตัวอย่างตึกแถวตามถนนทั้ง 12 สาย ที่ปรากฏบนแผนที่ปี พ.ศ. 2450 ที่คงอยู่ในปัจจุบันพ.ศ. 2553 เพื่อทำการบันทึกข้อมูล ประกอบลักษณะทางสถาปัตยกรรม โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง และปัญหาทางกายภาพของสถาปัตยกรรมตึกแถว รวมทั้งบันทึกข้อมูลด้านการถ่ายภาพรายละเอียด และส่วนประกอบอาคาร

3.1 ขั้นตอนการศึกษาแผนที่ปี พ.ศ. 2450 (ขั้นต้น)

3.1.1 สร้างฐานข้อมูลตึกแถวที่ปรากฏในแผนที่ปี พ.ศ. 2450 โดยการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาสัญลักษณ์ ที่ระบุในแผนที่ดังกล่าว

แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๕๐

เครื่องหมายแผนที่

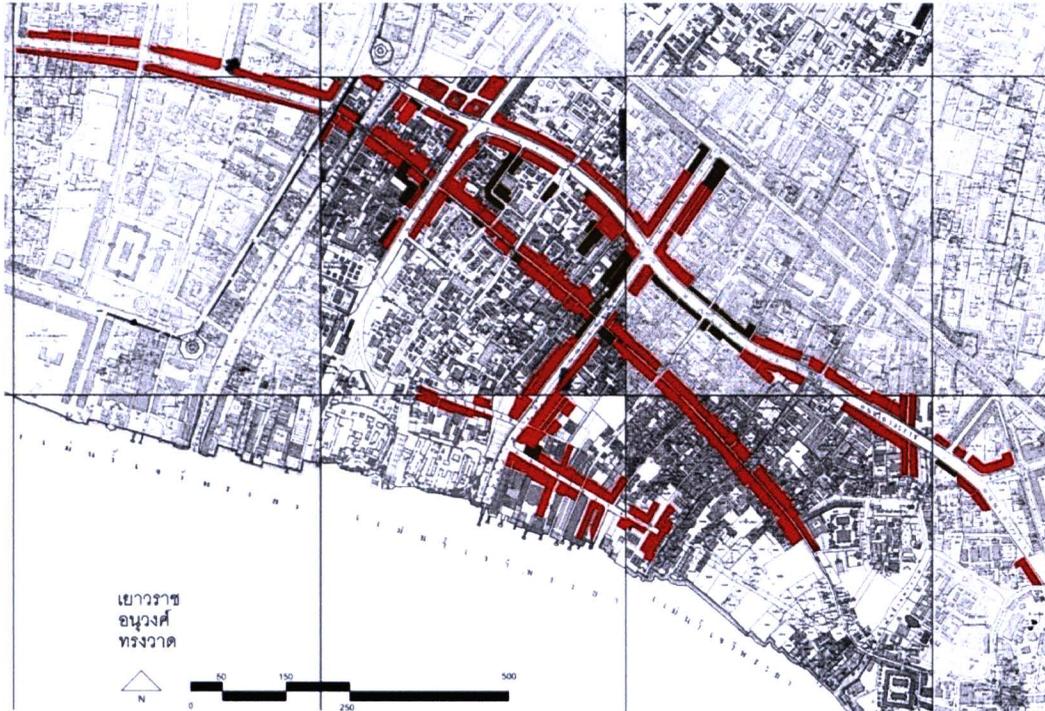
+++++	เขตอำเภอ
=====	รางรถไฟ
=====	ถนน
-----	ทางคนเดิน
	ตึก
	เรือนไม้
	แท
	บ่อน้ำ
	แปลงที่ดิน
	สระน้ำ
	ร่องน้ำ
	โคก
	สวน, ป่า
	หญ้า

ภาพที่ 3.1 แสดงสัญลักษณ์ที่แสดงบนแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450
ที่มา : กรมแผนที่ทหารกรุงเทพฯ

2) สังเกตลักษณะขนาด และ นับจำนวนห้องของตึกแถว

โดยสังเกตจากสัญลักษณ์ที่แสดงเป็นอาคารตึก จาก ภาพที่ ซึ่งเห็นได้ว่ามีอาคารที่เป็นตึกเรียงต่อกันมีเส้นกันคูกุหาสร้างต่อเนื่องกัน ถือเป็นตึกแถว แต่อาจพบอาคารที่เป็นตึกซึ่งเป็นอาคารเดี่ยว ขนาดใหญ่ หรืออาจพบอาคารไม้ที่เรียงต่อกันหลายคูกุหา แสดงว่าเป็นเรือนแถวไม้ซึ่งไม่นับรวมว่าเป็นตึกแถว

3) ระบายบนแผนที่ ที่คาดว่าเป็นตึกแถว

แผนที่ 3.1 แผนที่แสดงขั้นตอนการทำงานบนแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ.2450 ขั้นตอนที่ 3.1.1

จากแผนที่ ที่ระบายสีแดง แสดงอาคารตึกแถว ส่วนสีน้ำตาลแสดงเรือนแถวไม้ซึ่งได้จากการอ่านสัญลักษณ์ และสังกะษณะการวางรูปแบบอาคารว่าเป็นลักษณะของตึกแถว

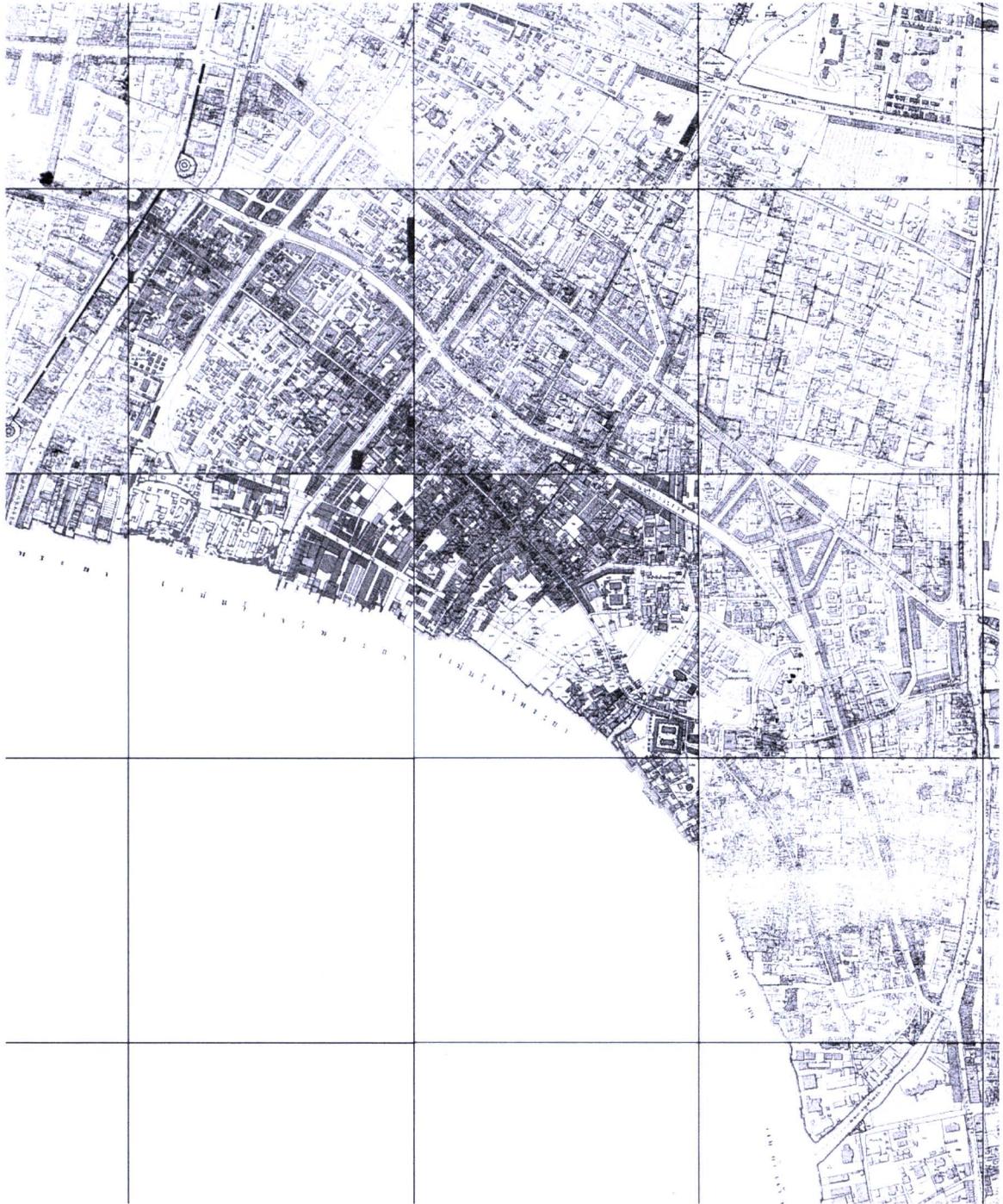
หลังจากดำเนินการตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว บนแผนที่ เกาะรัตนโกสินทร์ ปี พ.ศ. 2450 พบว่าบริเวณตึกแถวและถนนที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เขตสัมพันธวงศ์ ในขณะนั้นหนาแน่นไปด้วยตึกแถว จึงทำการศึกษาตึกแถวในสมัยรัชกาลที่ 5 เขตสัมพันธวงศ์ โดยการทำตามลำดับขั้นตอนตามภาพดังนี้

แผนที่ 3.2 แสดงกรุงรัตนโกสินทร์ ปี พ.ศ. 2450 มาตรฐาน 1:1000
ที่มา : กรมแผนที่ทหารกรุงเทพฯ

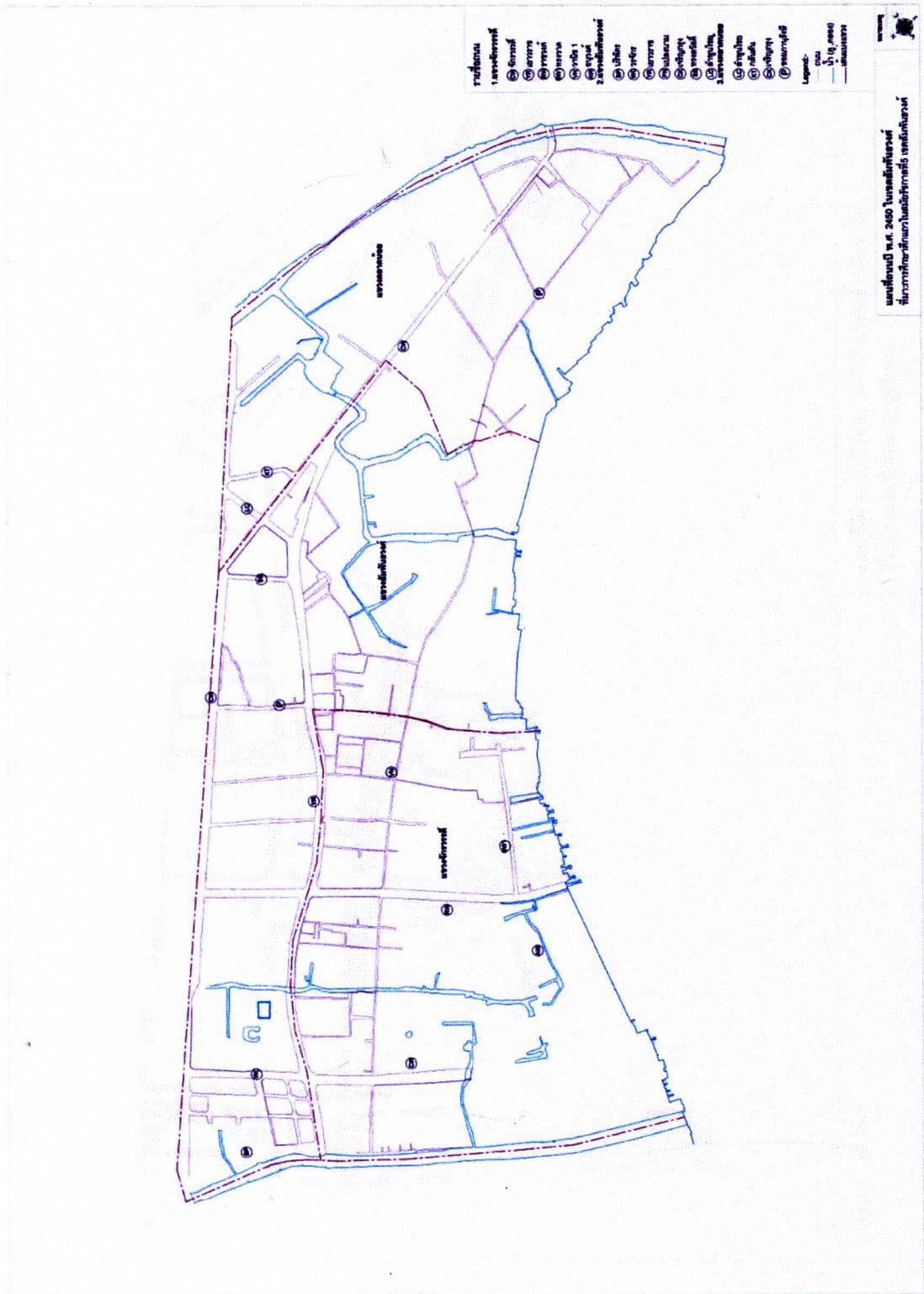
แผนที่ 3.3 แสดงแผนที่ตึกแถวสมัยรัชกาลที่ 5 ในกรุงรัตนโกสินทร์ ขั้นตอนการทำงานลงบนแผนที่เกาะรัตนโกสินทร์ โดยการลงสีตึกแถวที่ปรากฏบนแผนที่ จากการอ่านสัญลักษณ์ ทำให้ได้แผนที่ตึกแถวปี พ.ศ. 2450 ในเกาะรัตนโกสินทร์

แผนที่ 3.4 แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 เขตสัมพันธวงศ์ เพื่อใช้ในการทำงานตามขั้นตอนต่อไป
ที่ 3.1.2
ที่มา:กรมแผนที่ทหาร กรุงเทพฯ

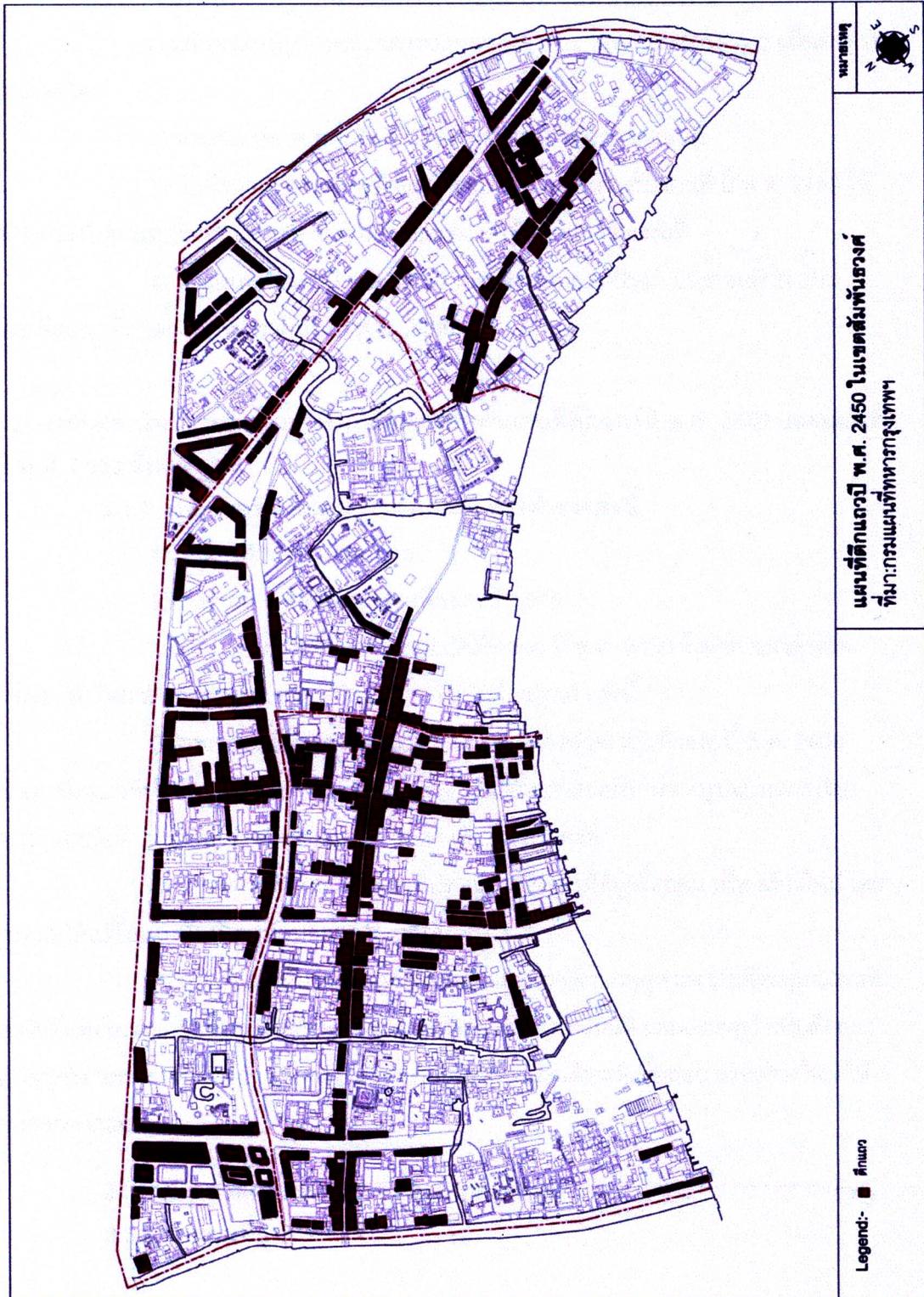
3.1.2 เขียนแผนที่ ปี พ.ศ. 2450 ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

1) ถนน

แผนที่ 3.5 แสดงถนนปี พ.ศ. 2450 เขตสัมพันธวงศ์

2) ตึกแถว

แผนที่ 3.6 แสดงตึกแถวปี พ.ศ. 2450 เขตสัมพันธวงศ์
ที่มา : กรมแผนที่ทหารกรุงเทพฯ

3.2 ขั้นตอนการศึกษาแผนที่ ปี พ.ศ. 2550 (ขั้นต้น)

3.2.1 เปรียบเทียบคุณลักษณะตึกแถวบนแผนที่ ในพื้นที่เดียวกัน

- 1) คุณลักษณะสัญลักษณ์แสดงรูปแบบของอาคาร ในแผนที่ ดังกล่าว ว่าเป็นอาคารประเภทใด
- 2) ทำการลบอาคารอื่นใดที่ไม่ใช่อาคารตึกแถวออกจากแผนที่
- 3) นับจำนวนห้องอาคารตึกแถว หากตรงตามจำนวนกับแผนที่ ปี พ.ศ. 2450 ให้คัดลอกลงไปยังแผนที่ หากไม่ตรงตามจำนวนและขนาดให้ลบออกจากแผนที่
- 4) ทำแผนที่ตึกแถวปี พ.ศ. 2550 ในเขตสัมพันธวงศ์ใหม่ ประกอบด้วย ถนน และ ตึกแถว ที่คาดว่าจะปรากฏในปี พ.ศ. 2450

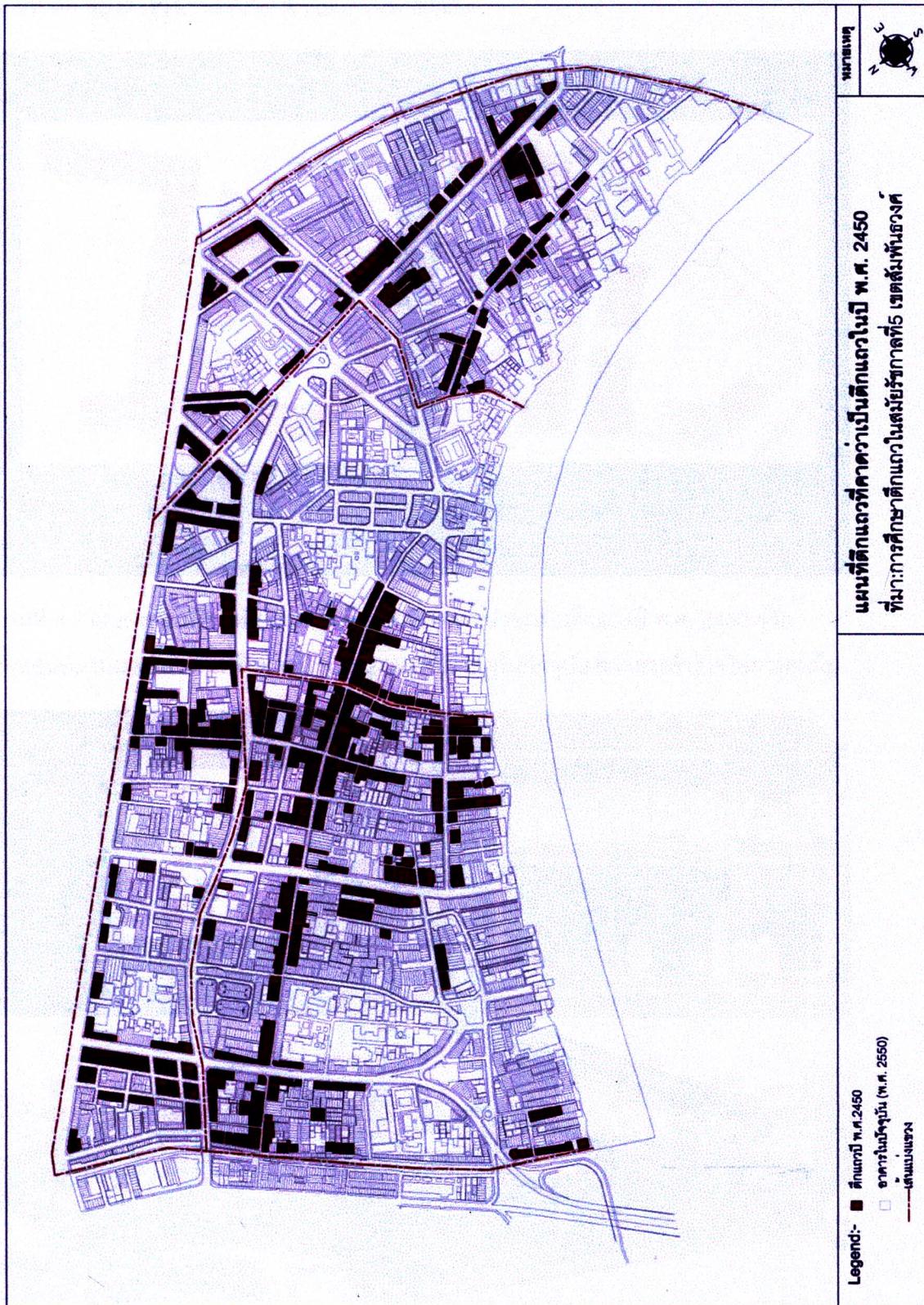
3.3 ตรวจสอบโดยการลงสำรวจพื้นที่ศึกษา เพื่อทำแผนที่ตึกแถวปี พ.ศ. 2450 และแผนที่ปี พ.ศ. 2550 ขั้นสมบูรณ์

3.3.1 ลงสำรวจพื้นที่ โดยการตั้งเกณฑ์ การสำรวจดังนี้

- 1) รูปแบบทางสถาปัตยกรรม
- 2) ระบุจำนวนห้องของอาคารตึกแถวดังกล่าว
หลังจากได้แผนที่ ที่คาดว่าจะจะเป็นตึกแถว ปี พ.ศ. 2450 จึงทำการลงสำรวจภาคสนาม โดย สำรวจรูปแบบอาคารที่สันนิษฐานว่าเป็นตึกแถวเก่า ดังนี้
- 3) ตรวจสอบที่ตั้งของตึกแถวจากแผนที่ ที่คาดว่าจะจะเป็นตึกแถวปี พ.ศ. 2450 เมื่อพบตึกแถวที่ปรากฏ จึงสังเกตลักษณะตึกแถวว่าเป็นตึกแถวเก่าหรือไม่จากรูปแบบสถาปัตยกรรม และนับจำนวนคูหาว่าตรงตามแผนที่ ลดลง เพิ่มขึ้น หรือคงที่
- 4) เมื่อพบว่าที่ตั้งของตึกแถวที่ปรากฏในปัจจุบันได้ถูกรื้อถอน หรือ สร้างใหม่ โดยรูปแบบได้เปลี่ยนไปทั้งหมด ให้ลบออกจากแผนที่
- 5) เมื่อสังเกตเห็นว่าตึกแถวนั้นเป็นตึกแถวเก่า จำนวนคูหาเท่ากับที่ระบุบนแผนที่ ให้บันทึกลงในแผนที่ อาจพบตึกแถวครบทุกคูหาทั้งแถวที่ตรงกับแผนที่ และปรากฏว่าเป็นตึกแถวเก่าอยู่จริง และ อาจมีตึกแถวบางคูหาใน รูปแบบเดียวกัน แถวเดียวกัน รื้อถอน หรือสร้างใหม่ ให้ลบออกจากแผนที่

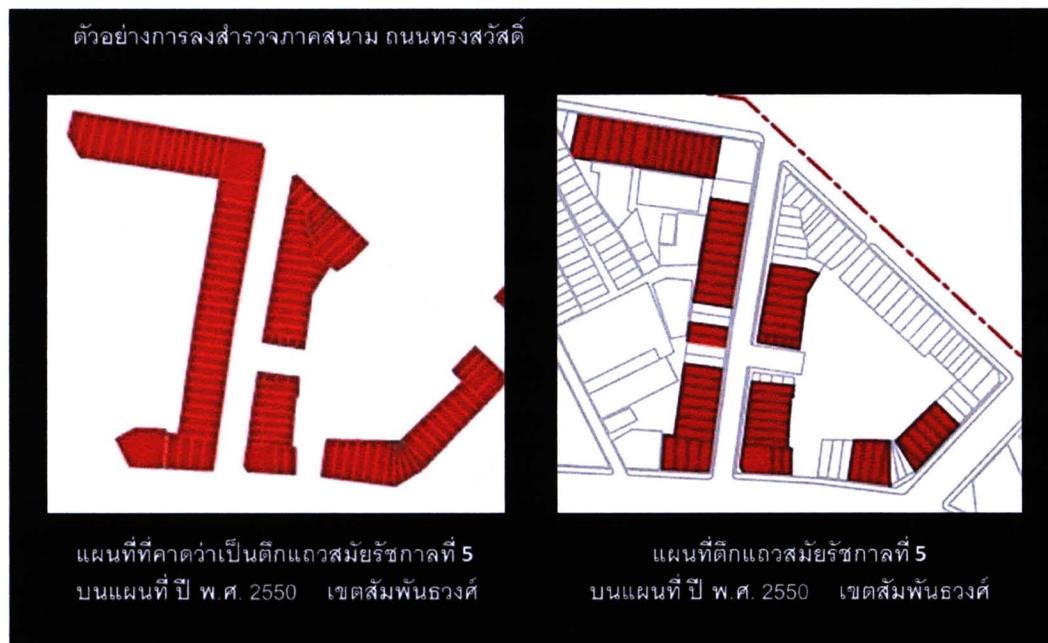
3.3.2 ประมวลผลการสำรวจ และยืนยันข้อมูล

3.3.3 ทำแผนที่แบบสำเร็จ

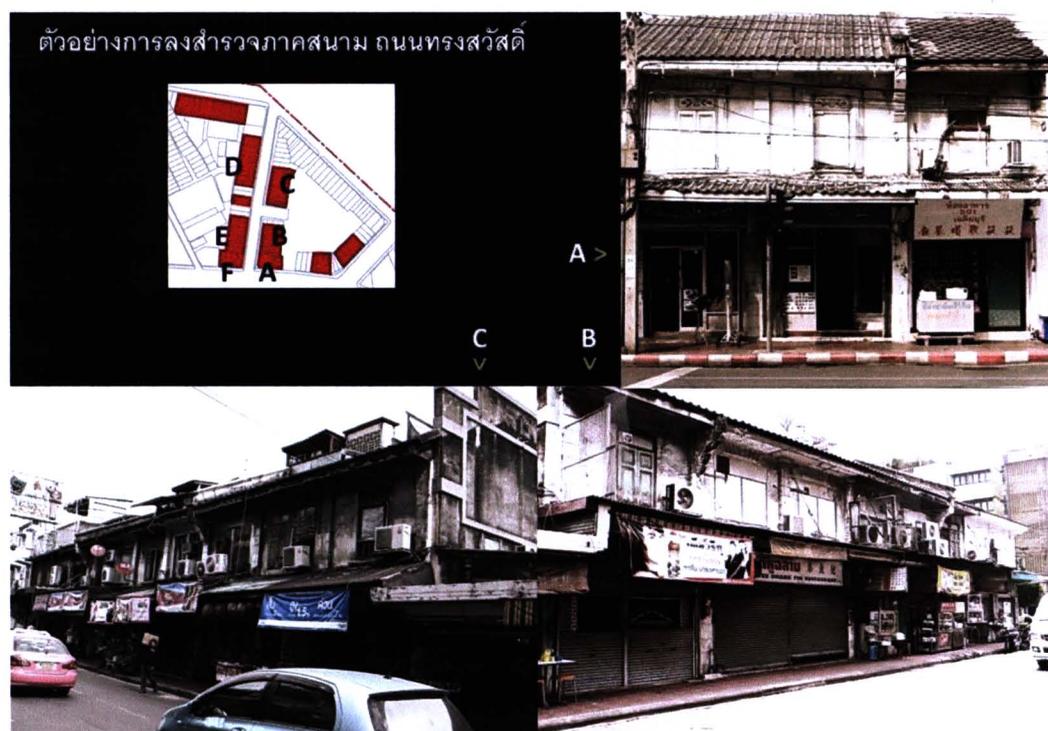

แผนที่ 3.7 แสดงตึกแถวที่คาดว่าเป็นตึกแถวปี พ.ศ. 2450 ในปัจจุบัน จากขั้นตอนที่ 3.2.1

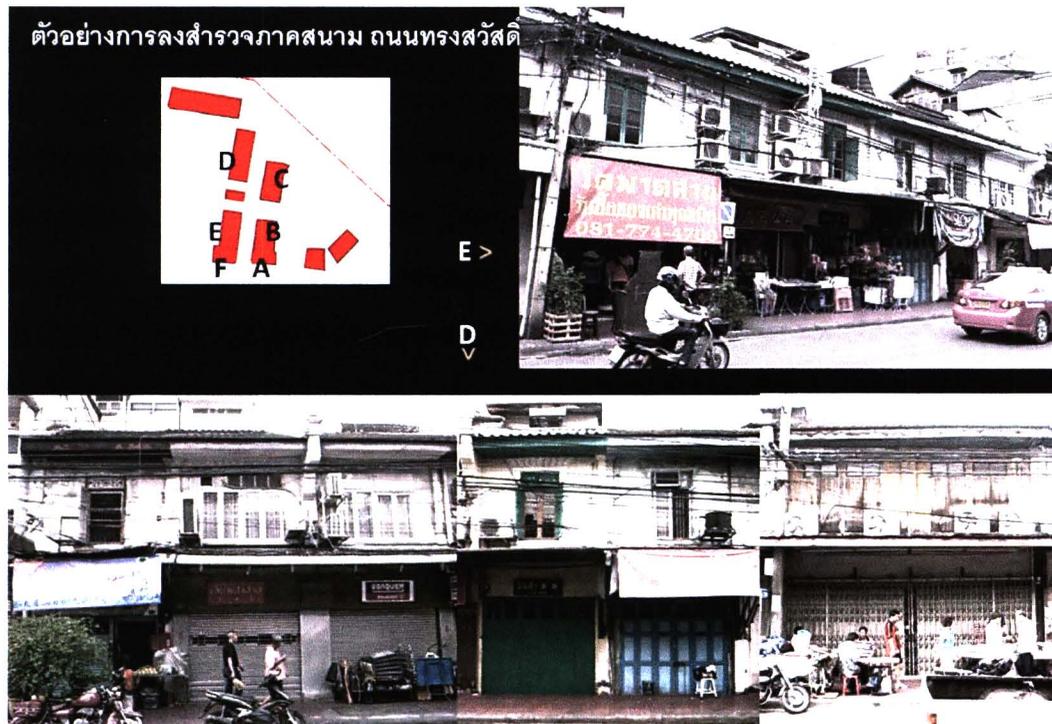
ตัวอย่างการลงสำรวจภาคสนาม ดึกแถวถนนทรงสวัสดิ์

ภาพที่ 3.2 แสดงการเปรียบเทียบแผนที่ ตึกแถวที่คาดว่าน่าจะเป็นตึกแถวปี พ.ศ. 2450 จาก
ขั้นตอนที่ผ่านมา กับ แผนที่ตึกแถวปี พ.ศ. 2450 ที่ปรากฏในปัจจุบัน จากการสำรวจในภาพต่อไป

ภาพที่ 3.3 แสดงการลงสำรวจภาคสนาม สังเกตลักษณะสถาปัตยกรรม จำนวนคูหาของตึกแถวปี
พ.ศ. 2450 ที่ปรากฏในปัจจุบัน ถนนทรงสวัสดิ์ (A,B,C)

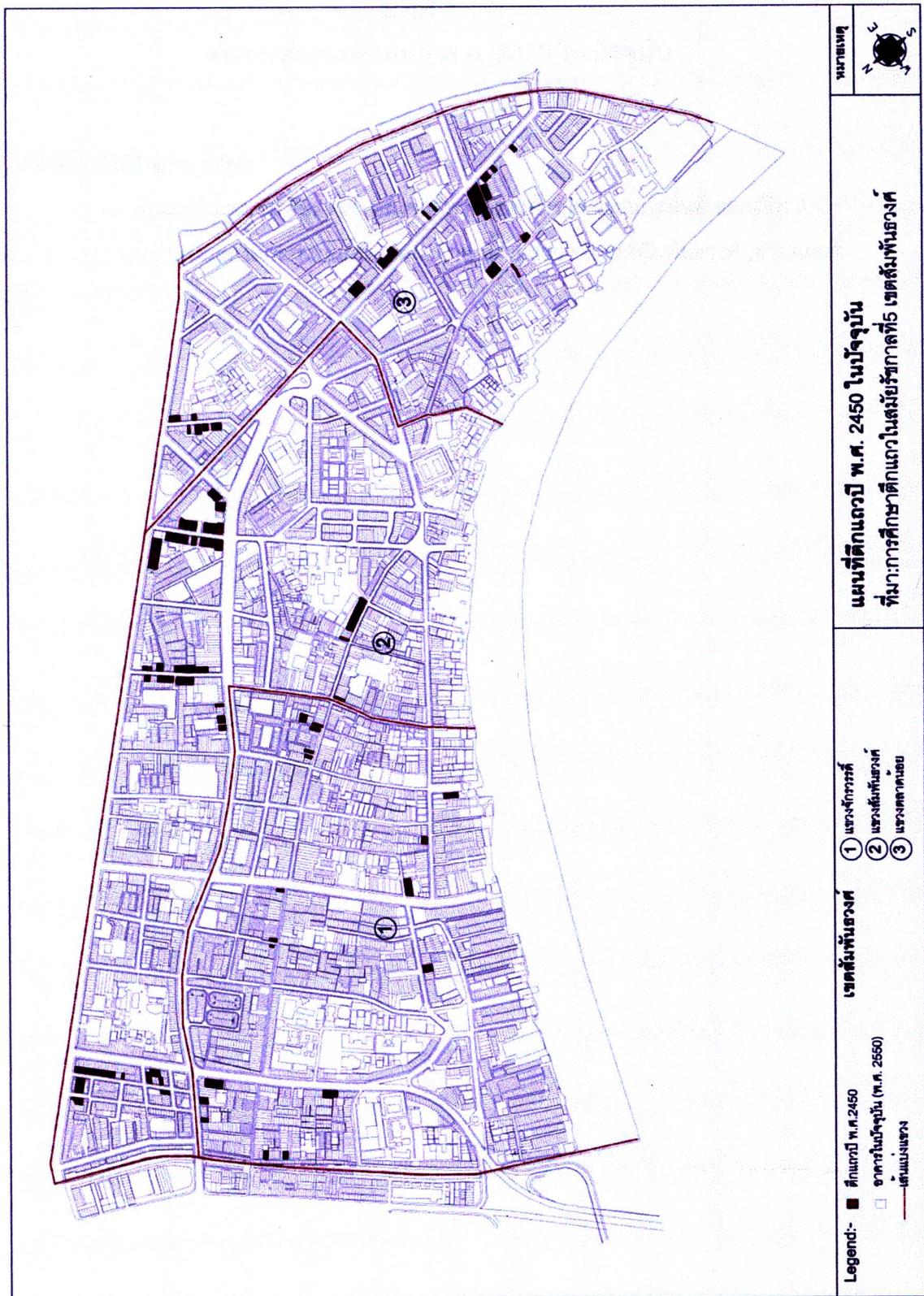
ภาพที่ 3.4 แสดงการลงสำรวจภาคสนาม สังเกตลักษณะสถาปัตยกรรม จำนวนคูหาของตึกแถวปี พ.ศ. 2450 ที่ปรากฏในปัจจุบัน ถนนทรงสวัสดิ์ (E,D)

ภาพที่ 3.5 แสดงการลงสำรวจภาคสนาม สังเกตลักษณะสถาปัตยกรรม จำนวนคูหาของตึกแถวปี พ.ศ. 2450 ที่ปรากฏในปัจจุบัน ถนนทรงสวัสดิ์ (F)

หลังจากการลงสำรวจภาคสนามตรวจสอบยืนยัน ดึกแถวปี พ.ศ. 2450 ที่ปรากฏในปัจจุบัน บนถนน ตรอก ซอยต่างๆ ตามแผนที่ที่คาดว่าจะเป็นดึกแถวปี พ.ศ. 2450 แล้ว จึงดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป คือ เขียนแผนที่ดึกแถวปี พ.ศ. 2450 ที่ปรากฏในปัจจุบันจากการสำรวจภาคสนาม จึงได้แผนที่ดึกแถวในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปัจจุบัน

ในการลงสำรวจภาคสนามยังพบ รูปแบบของดึกแถว ตามถนนต่างๆ ประมวลตามจำนวนและที่ตั้ง ของดึกแถวเหล่านั้น ทั้งสิ้น 16 รูปแบบ โดยการถือจำนวนที่พบเป็นหลัก คือ ดึกแถวที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดียวกัน ที่มีจำนวนมากกว่าสองคูหา ถือเป็น 1 รูปแบบ ซึ่งดึกแถวอาจมีรูปแบบเดียวกัน แต่ตั้งอยู่ต่างที่ตั้งกัน จากการค้นพบโดยการสำรวจนอกจากที่ตั้งของดึกแถวแล้ว ยังได้จำนวนคูหาของดึกแถวแต่ละรูปแบบ แบ่งจำแนกตามเขต และลักษณะรูปแบบที่กล่าวมา ซึ่งจะแสดงจำนวน ที่ตั้ง และรูปแบบของดึกแถวที่ได้จากการสำรวจภาคสนามในบทต่อไป

แผนที่ 3.6 แสดงแผนที่ตึกแถวปี พ.ศ. 2450 เขตสัมพันธวงศ์ ในปัจจุบันจากการสำรวจภาคสนาม